

ПЕРСОНІФІКАЦІЯ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІ АСПЕКТИ

Розглянуто лінгвістичні, літературознавчі та перекладознавчі аспекти дослідження персоніфікації. Показано специфічно перекладознавчу релевантність стилістично нейтральної персоніфікації, що вживається як засіб структуривання речення. Визначено основні розбіжності у її функціонуванні в іспанській та українській мовах, а також напрямки та перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: переклад, персоніфікація, персоніфікація як засіб структуривання речення.

Рассмотрены лингвистические, литературоведческие и переводоведческие аспекты исследования персонификации. Показана специфически переводоведческая релевантность стилистически нейтральной персонификации, используемой как средство структурирования предложения. Определяются основные различия в ее функционировании в испанском и украинском языках, а также направления и перспективы дальнейших исследований.

Key words: translation, personification, personification as the means of sentence structuring.

The article deals with the linguistic, literature and translation studies approaches to personification. The specific translation relevance of the stylistically neutral personification used as the means of sentence structuring is shown. The main differences of its functioning in Spanish and Ukrainian languages are defined as well as the lines and prospects of further investigations.

Ключевые слова: перевод, персонификация, персонификация как средство структурирования предложения.

У більшості наукових праць, в яких розглядаються питання, пов'язані з використанням персоніфікації, це поняття трактують з точки зору лінгвістики чи літературознавства, що зрозуміло, оскільки об'єкт дослідження знаходиться на перетині цих двох наук. Термін "персоніфікація" переважно вживається на позначення стилістичного прийому і визначається як троп, що полягає у перенесенні властивостей людини (чи живої істоти) на неживі предмети, явища та абстрактні поняття, а також на тварин [2, с. 286; 17, с. 313-314; 18, с. 692-693; 19, с. 208; 25, с. 460; 28, с. 750 та ін.]. При цьому персоніфікацію включають, як правило, у більш широкі рамки метафори, класифікуючи її як різновид останньої. Як будь-який стилістичний прийом, персоніфікація має високий ступінь експресивності і тому насамперед характерна для текстів художнього стилю, зокрема, поезії, казок, легенд тощо. Хоча не виключається вживання персоніфікації і в текстах інших стилів, наприклад, публіцистичного, оскільки властиві йому функції найбільш ефективно реалізуються в умовах експресивного мовлення [26, с. 459]. Водночас, у лінгвістиці та літературознавстві спостерігаються і певні розбіжності в підходах до вивчення цього явища, обумовлені самою їхньою природою. Так, у коло інтересів лінгвістики входять, передусім, механізми утворення персоніфікації. Для літературознавства цей троп цікавий, по-перше, як елемент образної системи, як мікрообраз, який, поряд з іншими словесними образами, є ключем до розуміння загальної ідейно-естетичної направленості твору, а, по-друге, – як прояв індивідуального поетичного мислення.

Крім власне лінгвістичного та літературознавчого підходів до дослідження персоніфікації, можна виділити ще й перекладознавчий, який не виключає два попередні, проте має свої особливості.

На труднощі відтворення персоніфікації як стилістичного прийому не раз звертали увагу теоретики художнього перекладу. У найзагальніших рисах проблема полягає в тому, що рід персоніфікованих іменників часто може не співпадати у вихідній та цільовій мовах, що в перекладі веде або до необхідності лексичної заміни таких іменників аналогами відповідного роду, або до зміни самого образу. Такі неспівпадіння простежувалися багатьма науковцями на матеріалі різних пар мов. Слід зазначити, що неспівпадіння роду персоніфікованих іменників у різних мовах саме по собі не становить проблеми. Труднощі постають тоді, коли персоніфікований образ побудовано за ознакою статі. У цієї проблеми можна виділити декілька сторін.

По-перше, на особливу увагу перекладознавців заслуговують випадки, коли персоніфіковані образи оригіналу побудовані на опозиції іменників чоловічого та

жіночого роду, а в перекладі відповідні іменники такої опозиції не створюють. Прикладом, що можна віднести до розряду класичних, є відомий переклад М. Лермонтовим поезії Г. Гейне "Ein Fichtenbaum steht einsam", в якому авторська персоніфікована *ялина* (в німецькій мові – чоловічого роду) перетворюється на *сосну*, в результаті чого відбуваються зміни в усій образній системі і тональності твору. Аналіз перекладу цієї поезії з різним ступенем деталізації можна зустріти у працях таких відомих перекладознавців як В. Коптілов, М. Рильський, А. Федоров, Є. Еткінд та інших [15; 24; 29; 32].

По-друге, персоніфікація може бути індивідуальною, без утворення родової опозиції [11]. Для прикладу звернемося до вірша Шарля Ван Лерберга "Дощ" у перекладі М. Рильського. В оригіналі дощ малюється у вигляді чарівної дівчини, адже цей іменник у французькій мові – жіночого роду. В українській мові відповідник має форму чоловічого роду, тому перекладачеві довелося замінити образ чарівної дівчини на прекрасного юнака [24, с. 56], тобто рішення було прийняте на користь збереження лексичного значення іменника за рахунок зміни самого образу. Така ж проблема перекладу може виникнути, коли персоніфікуються назви тварин, найчастіше у казці. Так, К. Сухенко та О. Васильченко, коментуючи переклад англійської казки, в якій персоніфіковані тварини виступають головними персонажами, вказують на неможливість перекладу англійського *Frog* російським *лягушка*, оскільки в перекладі головний персонаж має бути обов'язково чоловічої статі, адже в нього, як зазначається в тексті, є дві жінки. Як варіант, пропонується змінити ім'я головного персонажа на *уж*, *еж* чи *тритон*, які теж відносяться до класу земноводних, або вигадати асоціативне ім'я на зразок *Квак* або *Квакун* [27, с. 454]. Отже, у таких випадках задля збереження образу в перекладі можливою є заміна іменника оригіналу на іменник з іншим лексичним значенням того ж роду.

По-третє, на окрему увагу заслуговують випадки, коли персоніфікований іменник належить до середнього роду в одній мові, а в іншій мові середній рід відсутній. Такі проблеми практично не розглядалися в теорії художнього перекладу, хоча на практиці вони можуть викликати не менші труднощі, ніж два попередні випадки. При перекладі виникає питання: чи змінювати лексичне значення персоніфікованого іменника заради збереження роду, чи зберігати лексичне значення з відповідними змінами у структурі художнього образу. Відповідь неоднозначна і може залежати від місця персоніфікації в образній системі твору, від напрямку перекладу тощо. Наприклад, в іспанській мові іменник *mar* може бути як жіночого, так і чоловічого роду. Натомість *море* в українській мові – середнього роду. Перекладач вірша

Ф. Гарсія Лорки "Mar" зберегла лексичне значення персоніфікованого іменника *море*. Як результат – численні викривлення художнього образу оригіналу [9, с. 61-62].

Таким чином, у самому механізмі персоніфікації як стилістичного прийому перекладознавців цікавлять де-що інші аспекти, ніж лінгвістів. Цей троп стає об'єктом аналізу у тих випадках, коли виникають перешкоди при його відтворенні в перекладі. Огляд наукових праць показує, що в основному більшість теоретиків перекладу труднощі відтворення персоніфікації пов'язує з родом іменників, але це не означає відсутності й інших проблем, що в перспективі можуть стати предметом розвідок. Перекладознавче дослідження персоніфікації як стилістичного прийому несе поєднання аспектів лінгвістичного та літературознавчого характеру. Адже відтворенню в перекладі образів, персонажів, побудованих на персоніфікації, можуть завадити мовні фактори. Вибір того чи іншого варіанту перекладу, а також масштаби змін, що стоять за цим вибором, мають оцінюватися під кутом зору збереження образної системи твору.

Проте перекладознавчий інтерес до персоніфікації не обмежується лише її вживанням як суто стилістичного прийому. Персоніфікація може виступати як засіб структурування речення і у цій функції цікавить науковців не менше. Розбіжності, що об'єктивно існують між мовами аналітичної та флективно-синтетичної будови, зумовлюють труднощі при відтворенні цього типу персоніфікації в перекладі. У перекладознавчих дослідженнях такі випадки визначаються як поєднання іменника з неагентивним значенням, що виступає в реченні у функції підмета, з дієсловом-присудком, який позначає дію живої істоти [12, с. 219; 13, с. 89-90; 31, с. 143 та ін.]. Розрізнення двох типів персоніфікації – стилістичного прийому і засобу структурування речення – є релевантним у перекладознавчому плані, оскільки проблеми перекладу, пов'язані з їх відтворенням, мають різний характер і, відповідно, потребують окремого розгляду. Проблеми вживання та відтворення в перекладі персоніфікації як засобу структурування речення позначені в багатьох часткових теоріях перекладу: англо-українській [13, с. 89-91; 14, с. 176-180; 22, с. 111-115 та ін.], англо-російській [1, с. 20-21; 3, с. 200-203; 5, с. 23-24; 21; 31, с. 128-129, с. 142-143 та ін.]; французько-українській [30, с. 69-70], французько-російській [7, с. 20-22 та ін.]; іспансько-українській [10, с. 35-36; 12], іспансько-російській [8, с. 120-121; 20, с. 199-200 та ін.].

На нашу думку, доцільно зупинитися на уточненні термінологічного апарату, оскільки термін "персоніфікація" перш за все асоціюється саме зі стилістичним прийомом. Незважаючи на те, що на відтворення персоніфікації як засобу структурування речення звертало увагу чимало науковців, єдиного терміну на позначення цього поняття так і не зафіксовано. У перекладознавчій літературі зустрічаються різні варіанти: від описового позначення до назви "агентивний неживий підмет" [13; 14; 22] та традиційного терміну "персоніфікація" [1; 10; 12; 31]. Попри існування різних назв, практично завжди при визначенні персоніфікації як засобу структурування речення дослідники спираються на семантико-синтаксичну структуру речення. На противагу цьому, у визначеннях персоніфікації як стилістичного прийому акцент робиться на надання властивостей живого неживому, тобто провідною є лексико-семантична ознака. Ця обставина свідчить про фактичне виділення науковцями двох типів персоніфікації.

За результатами теоретичного аналізу можна виділити кілька питань, пов'язаних із вживанням та відтворенням персоніфікації як засобу структурування речення,

на яких зосереджуються дослідники різних часткових теорій перекладу.

Якщо говорити про фактори та умови вживання персоніфікації у вихідній мові, то серед них вчені звертають увагу переважно на актуальне членування речення [3; 5; 30; 31], особливості вираження каузативних відношень [8; 12; 20; 30], обмежені словопорядкові тенденції деяких мов [7; 10; 12; 31], так звану особистісну тенденцію [1; 8] та активну тенденцію певних мов [8; 20]. Усі перераховані фактори виділяються за ознакою міжмовної асиметрії у вживанні персоніфікації, що є передумовою застосування перекладацьких перетворень.

Що ж стосується проблем, які можуть виникнути при відтворенні цього типу персоніфікації, то серед них, зокрема, можна виділити проблеми лексико-семантичної та семантико-синтаксичної сполучуваності [8; 10; 12; 20; 21; 30; 31], різницю у частотності вживання персоніфікації [10; 12-14; 22].

Розглянемо декілька типових речень, що структуруються за допомогою персоніфікації в іспанській мові, та прокоментуємо їх переклад українською мовою.

(1) *Pero llega un día en que la magnífica cantera se agota* [35] – Але **настає день**, коли золоту жилу вичерпано [23].

Це речення може служити прикладом стилістично нейтрального вживання персоніфікації як у мові оригіналу, так і в мові перекладу. Дієслово *llegar* ('прибувати', 'приїжджати', 'приходити'), яке в першу чергу використовується на позначення дії людини, може сполучатися з іменниками на позначення певного періоду, проміжку часу тощо. Це вторинне значення, утворене колись внаслідок метафоричного переносу, зафіксоване у словниках і вже не сприймається як щось незвичне чи стилістично марковане. В українському перекладі отримуємо рівноцінну стилістично нейтральну заміну: *настає день*. Отже, персоніфікація, що втратила свою образність, "стерлася", і стала нейтральною у стилістичному відношенні, в перекладі повинна зберігати цю нейтральність. Адже, як зазначали у своїй відомій праці С. Влахов та С. Флорін, для здійснення майстерного перекладу найважливішим є встановлення ступеню "стертості" чи "живості" тропу для носія мови оригіналу і знаходження вірного шляху між повною вратою метафоричності та надмірним "оживленням" образу [6, с. 199]. Як відомо, більшість образних засобів має тенденцію "стиратися" від частого вживання. Оскільки в іспанській мові персоніфікація є більш частотним явищем, ніж в українській, то, відповідно, і менш виразним, тому цей фактор необхідно враховувати для досягнення адекватності в перекладі.

(2) *Antes de jubilarme trabajaba en la Biblioteca Nacional, que guarda novecientos mil libros* [33] – До пенсії я працював у **Національній бібліотеці**, де **зберігається** дев'ятсот тисяч книжок [4].

Іменник просторової семантики *Biblioteca*, що знаходиться в головному реченні, координується з дієсловом *guardar* ('охороняти', 'захисити', 'зберігати') у підрядному означальному, яке зазвичай позначає дію, виконувану людиною. У перекладі підметом підрядного речення стає додаток відповідного дієслова – *дев'ятсот тисяч книжок*, а саме дієслово прономіналізується. Застосування подібної трансформації може впливати із самої семантики речення. У цьому випадку речення має семантику буття, і в українському варіанті ми отримуємо характерне для цієї семантичної схеми інвертоване розташування підмета та присудка, яким передує детермінант, що залишається у головному реченні. Помітно, що трансформується лише синтаксичне оформлення речення, а змін у порядку лексем не відбувається.

В українській мові спостерігається тенденція до співпадіння семантичної та синтаксичної схем речення, в той час як в іспанській мові домінуючим є все ж таки прямий порядок слів. Як наслідок, синтаксична схема речення може не співпадати з семантичною. Це неспівпадіння компенсується більш широкою сполучуваністю іменників із дієсловами дії, в результаті чого підметом можуть ставати іменники з неагентивним значенням.

(3) *Acaso mi tioría los vío así* [33] – А може, він здався мені таким **через мою короткозорість** [4].

Речення має каузативну семантику. В оригіналі каузатор дії *tioría* виступає у синтаксичній функції підмета і сполучається з дієсловом на позначення чуттєвого сприйняття *ver*. В перекладі підметом стає об'єкт сприйняття (*він* – продавець книг, про якого мова йде в попередніх реченнях), а підмет-каузатор дії синтаксично трансформується в обставину причини відповідно до своєї семантики. Крім того, спостерігається адекватна заміна дієслова *bachiti* на *zдаватися*. Отже, граматична трансформація, при якій відбувається експлікація каузативних відношень, супроводжується лексичною заміною дієслова.

Особливості відтворення речень каузативної семантики, що структуруються за допомогою персоніфікації в іспанській мові, потребують окремої уваги, оскільки саме в цій сфері спостерігається значна асиметрія між двома мовами.

(4) (...) *una calle larga, bordeada de árboles, con poco tráfico y amplias villas que dejaban venir los jardines hasta las aceras* (...) [34] – (...) довга вулиця, обсаджена деревами, руху майже ніякого, просторі **віли** обабіч в оточенні **садків**, що **підступали** до самих тротуарів [16].

В оригіналі персоніфікований іменник *villas* координується з типовою для іспанської мови конструкцією *dejar + inf.*, що має каузативне значення. Конструкція не має прямого відповідника в українській мові, тому в перекладі застосовується лексико-синтаксична конверсія. Замість іменника *villas* персоніфікується іменник, відповідник якого в оригіналі виступає у функції додатка: *садки* – і який в українському реченні координується з дієсловом *підступати*. Ця трансформація виявляє неоднакову сполучуваність співвідносних іменників у двох мовах із дієсловами дії. Таким чином, важливим видається визначення лексико-семантичних груп іменників, що здатні персоніфікуватися у двох мовах, та дієслів, з якими вони можуть сполучатися.

Узагальнюючи, зазначимо, що для перекладознавства важливі обидва типи персоніфікації: як стилістичного прийому і як засобу структурування речення. Оскільки проблеми, пов'язані з їхнім відтворенням, є різними, вони потребують окремого розгляду. Перекладознавчий підхід до дослідження персоніфікації як стилістичного прийому несе поєднання лінгвістичних та літературознавчих аспектів, проте має свою специфіку. У той час як для лінгвістики цікавими є самі механізми персоніфікації, для перекладознавства важливими є передусім механізми подолання труднощів, що виникають при відтворенні цього тропу. Проблеми передачі стилістичної персоніфікації найчастіше пов'язують із неспівпадіннями роду персоніфікованих іменників та з іменами персонажів. Для подолання таких перешкод можливі або лексичні заміни, які дозволяють зберегти образ, або зміни самих образів при збереженні лексем. Закономірності вибору того чи іншого варіанту, а також можливі наслідки такого вибору, є важливим аспектом для перекладознавчих розвідок. Крім того, подальші перекладознавчі дослідження можуть виявити нові проблеми перекладу.

Іншою є проблематика стилістично нейтральної персоніфікації, що використовується як засіб структурування речення. В перекладі нейтральність має бути збережена з урахуванням різниці у частотності вживання персоніфікації у вихідній та цільовій мовах. Цей тип персоніфікації менше цікавить лінгвістів, проте для перекладознавства його дослідження є досить актуальним. Персоніфікація як засіб структурування речення характерна як для іспанської, так і для української мов, однак в цілому спостерігається певна функціональна асиметрія, що є джерелом перешкод і чинником застосування перекладацьких перетворень. Дослідження показує, що важливим є вивчення співвідношення семантичної та синтаксичної схем речень з персоніфікацією, проблем семантико-синтаксичної та лексико-семантичної сполучуваності, неспівпадіння частотності вживання персоніфікації у вихідній та цільовій мовах і, пов'язаного з цим, ступеню її стерстості. В українській мові, завдяки широким словопорядковим можливостям, спостерігається тенденція до співпадіння семантичної та синтаксичної схем речення. На противагу цьому, іспанська мова тяжіє до більш фіксованого порядку слів у реченні, тому компоненти двох схем можуть не співпадати. У цьому плані на особливу увагу заслуговують речення каузативної семантики, оскільки в українській мові набір синтаксичних схем для вираження таких відношень значно ширший, на відміну від іспанської мови. Подібне неспівпадіння в іспанській мові компенсується більш вільними правилами семантико-синтаксичної та лексико-семантичної сполучуваності, ніж в українській мові, у результаті чого у функції агентивного підмета можуть легше опинитися іменники, які не позначають діяча. Заслуговує на увагу не лише опис перекладацьких трансформацій, а й виявлення умов їх застосування, так само як і умов збереження персоніфікації в перекладі. Питання про умови збереження або трансформації структури речення тісно пов'язане з фактором частотності вживання персоніфікації у вихідній та цільовій мовах і, відповідно, ступенем її стерстості. Слід зазначити, що у деяких україномовних перекладах відчувається певна довільність при відтворенні персоніфікації як засобу структурування речення, тому для виявлення закономірностей її відтворення доцільно дослідити частотність на матеріалі співвідносних оригінальних текстів.

1. Аполлова М.А. Specific English: Грамматические трудности перевода. – М., 1977.
2. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М., 2007.
3. Бархударов Л.С. Язык и перевод. – М., 1975.
4. Борхес Х.Л. Книга піску / Пер. з ісп. С. Борщевський // Всесвіт. – 1988. – № 4.
5. Бреус Е.В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский. – М., 2004.
6. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. – М., 1980.
7. Гак В.Г., Львин Ю.И. Курс перевода. Французский язык. – М., 1980.
8. Иовенко В.А. Практический курс перевода. Испанский язык. – М., 2006.
9. Калустова О.М. Персоніфікація іменників середнього роду як проблема перекладу // Вісник Запорізького державного університету. – 2002. – № 3.
10. Калустова О.М. Курс письменного перекладу. Іспанська мова. – Granada, 2000.
11. Калустова О.М. Стилістична персоніфікація на основі роду іменника та її відтворення в перекладі // Мовні і концептуальні картини світу. – К., 2002. – Вип. 7.
12. Калустова О.М. Структурна персоніфікація як проблема перекладу // Мовні і концептуальні картини світу. – К., 2004. – Вип. 10.
13. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця, 2004.
14. Карабан В.І., Мейс Дж. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову. – Вінниця, 2003.
15. Коптілов В.В. Першотвір і переклад. – К., 1972.
16. Кортасар Х. Вночі обличчя до неба / Пер. з ісп. Ю. Покальчук // Таємна зброя. – К., 1983.
17. Лесин В.М., Пулинець О.С. Словник літературознавчих термінів. – К., 1971.
18. Литературная энциклопедия терминов и понятий / Под ред. А.Н. Николюкина. – М., 2003.
19. Літературознавча енциклопедія : У 2 т. / За ред. Ю.І. Коваліва. – К., 2007. – Т. 2.
20. Львовская З.Д. Теоретические проблемы перевода. (На материале испанского языка). – М., 1985.
21. Мешков О. Об одном типе переводческих соответствий // Тетради переводчика. – М., 1972. – Вып. 9.
22. Мушніна О.О. Граматичні особливості українського перекладу англомовної науково-технічної та художньої прози: Дис. ... канд. філол. наук. – К., 2006.
23. Ortega-i-Gasset X.

Дегуманізація мистецтва / Пер. з ісп. О. Товстенко // Вибрані твори. – К., 1994. 24. Рильський М.Т. Мистецтво перекладу. – К., 1975. 25. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава, 2006. 26. Стилистический энциклопедический словарь русского языка // Под ред. М.Н. Кожинной. – М., 2003. 27. Сухенко К.М., Васильченко О.Ю. Кто вы, snowperson, he, she, it? // Мовні і концептуальні картини світу: Спеціальний випуск. – К., 2001. 28. Українська мова: Енциклопедія. – К., 2004. 29. Федоров А.В. Творчество Лермонтова и западные литературы

// Литературное наследство. – М., 1941. – Т. 43-44. 30. Чередниченко О.І., Коваль Я.Г. Теорія і практика перекладу. Французька мова. – К., 1995. 31. Швейцер А.Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты. – М., 1988. 32. Эткинд Е.Г. Поэзия и перевод. – М.-Л., 1963. 33. Borges J.L. El libro de arena. – <http://www.librodot.com>. 34. Cortázar J. La noche boca arriba // Cuentos. – Habana, 1964. 35. Ortega y Gasset J. La deshumanización del arte // Obras completas. – Madrid, 1966. – Vol. 3.

Надійшла до редколегії 20.05.10

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Н. Жлуктенко, проф.

ПРЕЦЕДЕНТНЕ ІМ'Я "ГОГОЛЬ" В РОМАНІ ДЖУМПИ ЛАХІРІ "ТЕЗКО"

У статті досліджено функції прецедентного імені "Гоголь" в романі "Тезко" сучасної індійсько-американської письменниці Джумпи Лахірі. Доведено, що семантика імені "Гоголь" по-різному реалізується на двох фреймових рівнях: надає ліричних рис образу батька протагоніста та драматизує пошук ідентичності головного героя. Залучення аналізу літературного антропоніма сприяє глибшій рецепції мультикультурного тексту.

Ключові слова: прецедентне ім'я, семантика, мультикультурний текст.

В статье исследованы функции прецедентного имени "Гоголь" в романе "Тезка" современной американской писательницы индийского происхождения Джумпы Лахири. Доказано, что семантика имени "Гоголь" по разному проявляется на двух фреймовых уровнях: усиливает лирические черты образа отца протагониста и драматизирует на ассоциативном уровне поиск культурной идентичности главного героя. Обращение к анализу литературного антропонима углубляет восприятие мультикультурного текста.

Ключевые слова: прецедентное имя, семантика, мультикультурный текст.

The article deals with functions of a precedential name "Gogol" in an Indian American writer Jhumpa Lahiri's novel "The Namesake". Implied "otherness" and duality of the name of a famous Russian writer influenced both the character concept of the protagonist's father and the protagonist's own dramatic search of his cultural identity. Literary analysis of anthroponym widens the critical perception of a multicultural text.

Key words: precedential name, semantics, multicultural text.

Література Сполучених Штатів Америки давно веде творчий діалог з російською літературою XIX ст., відтак і літературознавці по обидва боки Атлантики не оминали його критичною увагою. Вплив російської класики на американську прозу XIX та XX ст. досліджували відомі російські американісти О. Зверев [5] та Ю. Сохряков [9], однак рецепція доробку Миколи Гоголя не була об'єктом їхнього аналізу. Всебічно розкрила вплив творчості Гоголя на американську літературу в розділі спеціальної монографії Т. Морозова [6], щоправда, у її нарисі стан вивчення проблеми обмежено 1980-ми роками. Цікаві нові розвідки про типологічні відповідності прози Гоголя та американського романтизму з'явилися на теренах української компаративістики [1; 3;]. Утім взаємодія дискурсу Гоголя з американською літературою зазвичай належала до проблем академічної науки та широкого, публічного резонансу не провокувала. Публікація ж роману "Тезко" (2003) Джумпи Лахірі повернула феномен Гоголя в культурний та літературно-критичний простір сучасної Америки в іншому контексті: твір у несподіваному ракурсі представив процес самоідентифікації особистості, – остання належить до актуальних проблем в умовах мультикультурності Сполучених Штатів і так само вагома в духовному континуумі постмодерної доби. Інтерес до роману Лахірі виявили авторитетні американські критики С. Меткаф [14] та Дж. Марсон [15]. Детальну характеристику твору Дж. Лахірі подає в спеціальній розвідці провідна українська дослідниця мультикультуралізму в США Н.О. Висоцька [2].

"Тезко" – перший роман Дж. Лахірі, дебютна збірка оповідань якої "Тлумач хвороб" відзначена у 2000 році престижною Пулітцерівською премією (деякі з них опубліковані в російському перекладі). Дочка індійських емігрантів, Лахірі належить до другого покоління "американців-через-риск": народилася в Англії, виросла в Кінгстоні, штат Род-Айленд, де її батько працював бібліотекарем у місцевому університеті. Вивчала англійську літературу спершу в Барнард Коледжі, згодом у Бостонському університеті, докторський ступінь за роботу з культурології та ренесансних студій отримала також у

Бостоні. Така суто американська академічна кар'єра авторки мала підґрунтям типово індійське домашнє виховання, з дотриманням традицій та ритуалів, тісними контактами з вихідцями з Бенгалії та Америці та щорічними тривалими відвідинами родичів у Калькутті. Приналежна двом культурам, Сходу і Заходу [13], Лахірі в інтерв'ю з нагоди публікації роману однак згадувала, що нерідко відчувала своє культурне "безґрунтянство" (culturally displaced), роздвоєння особистості (а classic case of divided identity) [11].

Етнічно марковані тексти азійсько-американської діаспори зазвичай передбачають складну за структурою сімейну історію, характеристику так само непростих стосунків батьків та дітей і на цьому тлі – історію становлення особистості героя/героїні. "Тезко" Джумпи Лахірі не є виключенням з цієї жанрової моделі, і лише ім'я його головного персонажа вражає: героя роману, що походить з родини індійських іммігрантів, звуть Гоголь Гангулі.

Вибір у якості імені первістка прізвища відомого російського письменника – цілком свідомий вчинок його батька: Ашоке Гангулі пережив тяжку залізничну катастрофу, і якби не книжка творів Гоголя, яку він судомно стискав, лежачи у суцільній п'ятні, серед мертвих тіл і залізних уламків, рятувальники не побачили б його і не повернули до життя. І до цього трагічного випадку вихований у повазі до російського автора, особливо до гоголівської "Шинелі", Ашоке обрав антропонім "Гоголь" як "домашнє" ім'я сина. В романі це провокує перше зіткнення різних етнокультурних традицій – бенгальці, зазвичай, мають два імені, офіційне і домашнє, і не поспішають з вибором першого, довіряючи його найстаршій особі в родині. Однак лист з офіційним іменем для новонародженого від прабабусі з Бенгалії до Америки не дійшов. Оскільки американські закони не дозволяють виписати жінку з немовлям з лікарні без реєстрації офіційного імені, юному Гангулі довелося вступати в американське життя під "домашнім" іменем – Гоголь.

Індійській літературі Сполучених Штатів загалом притаманні риси автобіографізму, органічні так само й